

Методом спроб і помилок: стратегічний союз Японії та США на шляху до вирішення проблем безпеки у Східній Азії

Ольга Васильченко,
студентка Інституту міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка

(Рецензент:
д. політ. н. С. Галака)

Аналізуються основні заходи у вимірі стратегічного партнерства Японії та США щодо забезпечення безпеки у Східній Азії в період від початку нового тисячоліття до 2011 р. Звертається увага на головні прорахунки та надбання союзників на шляху до втілення вищезгаданих цілей.

Ключові слова: Японія, США, Східна Азія, стратегічне партнерство, ядерна загроза, безпекова архітектура.

The main steps in terms of strategic partnership of Japan and the United States on security in East Asia are analyzed from the beginning of the new millennium till 2011. The attention is paid to the major mistakes and achievements of the allies towards the realization of these goals.

Keywords: Japan, USA, East Asia, strategic partnership, nuclear threat, security architecture.

Анализируются основные шаги в плане стратегического партнерства Японии и США касательно обеспечения безопасности в Восточной Азии с начала нового тысячелетия до 2011 г. Обращается внимание на главные просчеты и достижения союзников на пути к воплощению вышеуказанных целей.

Ключевые слова: Япония, США, Восточная Азия, стратегическое партнерство, ядерная угроза, архитектура безопасности.

Стрімка зміна політичного ландшафту, яку переживає світ із початком пост-біполярного періоду приносить із собою нові виклики та загрози. Саме

тому міжнародна спільнота більше звертає увагу на процеси регулювання регіональних та субрегіональних відносин із залученням все ширшого кола акторів з метою ліквідації кризових явищ та гармонізації загального середовища.

Розглядаючи питання забезпечення безпеки у Східній Азії ми, звісна річ, маємо сприймати будь-які існуючі процеси вирішення проблем безпеки з огляду на специфіку та діяльність їх безпосередніх учасників. Так, одним із ключових важелів впливу на становлення безпекової картини регіону, є стратегічний союз Японії та США. Необхідність ґрунтовного дослідження особливостей функціонування та активності японсько-американського альянсу з точки зору українських реалій зумовлена тим, що на сьогодні наша держава знаходиться у бурхливому процесі змін зовнішньополітичних пріоритетів. З'ясування напрямів та тенденцій розвитку у сферах безпеки та стратегічного співробітництва локомотивів світової політики, на що й спрямована дана стаття, дасть змогу збалансувати та визначити у подальшому новий стратегічний сценарій міжнародної гри України. Звертаючись до джерельної бази, яка б охоплювала вказану тематику, слід зауважити, що на сьогодні, у вітчизняному науковому просторі проблематика японсько-американських відносин у сфері вирішення питань безпеки у Східній Азії, не була широко висвітлена. Ряд досліджень стосувався лише внутрішніх аспектів самого союзу, або ж – розгляду діяльності альянсу стосовно відносин із окремими країнами, тим самим оминаючи комплексні багатосторонні заходи під егідою та за участю Японії та США. Зарубіжні джерела надають ширший обсяг інформації, де більш значна увага присвячується вже становленню архітектури безпеки у Східній Азії з урахуванням специфіки взаємодії сторін. Серед них можемо виділити роботи Л. Арешидзе, О. Воронцова, К. Пензева, Д. Стрельцова, О. Сьоміна та інших дослідників. Їх праці – вагомий внесок у розкриття ряду аспектів проблематики становлення безпеки у регіоні за участю японсько-американського альянсу.

Спробуємо окреслити характерні риси, надбання та прорахунки діяльності стратегічних союзників щодо вирішення проблем безпеки на східноазійській арені.

Як відомо, одним із принципів такого зовнішньополітичного інструменту як стратегічне співробітництво є прагнення до спільного вирішення проблем безпеки при спільних поглядах на предмет регулювання у всіх зацікавлених сторін. Серед них: протидія організованій злочинності, нелегальній міграції, контрабанді зброї та наркотиків, агресивному сепаратизмі та іншим каменям спотикання у здійсненні державної та міждержавної політики [1, с. 213-215]. Що стосується японсько-американського альянсу, то серед основних його положень ми якраз і виділяємо спільні погляди на концепцію побудови механізмів безпеки азійського регіону. Як відомо, із закінченням „холодної війни” співробітництво з питань безпеки помітно ускладнилося, оскільки єдина наддержава (Сполучені Штати Америки)

Ольга Васильченко

стала переважати по могутності своїх конвенційних та ядерних озброєнь усі інші країни світового співтовариства. А у в нових умовах однополярного світу, коли у системі міжнародних відносин загалом немає протидіючих центрів, проте наявне домінування однієї наддержави, яка диктує іншим країнам свої правила гри, організувати міжнародне співробітництво з регіональної чи глобальної безпеки надто проблематично. Причиною цьому є те, що таке положення справ передбачає накопичення рівного силового потенціалу іншими учасниками міжнародного ігрового процесу для урівноваження потенціалу єдиної наддержави. Остання, звісно, в цьому не зацікавлена, а тому всіма силами намагається протидіяти розвитку співробітництва у питаннях безпеки.

Тоді постає наступне питання. Себто якщо ми перенесемо вищевказані концептуальні положення безпосередньо на Східну Азію, то зможемо стверджувати, що США, а разом з ними й Японія як їх незмінний партнер зацікавлені у дестабілізації процесу розбудови безпекової архітектури регіону? Щоб відповісти на це складне та суперечливе запитання, розглянемо основні заходи партнерів у цьому руслі.

Найголовнішою, мабуть, віхою у безпековій політиці цих двох держав є вирішення питання ядерної кризи на Корейському півострові. Саме загострення спору між Вашингтоном та Пхеньяном з приводу ядерної проблеми у КНДР стало потужним каталізатором практичних кроків у встановленні багатостороннього дипломатичного процесу [2, с.12]. Приводом в свою чергу стали висунуті у жовтні 2002 року американською стороною обвинувачення КНДР в реалізації програми збагачення урану. Жорстка реакція Вашингтону та Токіо, як його основного стратегічного союзника, потягнула за собою включення ймовірної винуватиці до „вісі зла” поряд із Іраном та Іраком, а поряд з цим і зупинення постачання до неї, незважаючи на Рамкову угоду КНДР та США від 1994 р., компенсаційного мазуту та інших технологічних одиниць, блокування діяльності Організації по розвитку енергетики на Корейському півострові (КЕДО) по спорудженню в КНДР двох нових ядерних реакторів на легкій воді. Цей захід, який нібито був спрямований на підтримання безпеки у Східній Азії шляхом протидії розгортанню ядерної програми Пхеньяну, вилився у вихід останнього з Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) від 12 червня 1968 р, а також у припинення діяльності інспекторів МАГАТЕ на території ядерного комплексу в Ненбені та розрив відносин з цією організацією [2, с. 12]. Така стрімка ескалація конфлікту чітко фіксує провал заходу стратегічного альянсу щодо забезпечення безпеки регіону. Хоча реакція партнерів начебто і була скерована певним санкціонуванням безпосереднього порушення Північною Кореєю Спільної декларації по денуклеаризації Корейського півострова від 1992 року [3], відповідь „бунтуючої сторони” могла стати фатальною для всієї Східної Азії. Нагальна потреба врегулювання небезпечної ситуації що склалася

змусила вже інших акторів східноазійської арени – РФ та КНР перейняти „миротворчу” естафету на себе.

Проте, не без активної участі США та Японії, у серпні 2003 року в Пекіні почалися шестисторонні переговори також за участю КНДР, Росії, КНР та РК. Найпершим та найбільшим досягненням партнерів в рамках дипломатичного процесу що розпочався стала заява, прийнята 19 вересня 2005 року. Надважливим у ній було те, що США, Японія та інші учасники процесу заявили про відсутність наміру нападати на КНДР, водночас з останньої було взято зобов'язання відмови від ядерної зброї та впровадження мирного використання ядерної енергії, чому всі актори регіону обіцялись сприяти. Японія ж разом з Америкою у рамках шестистороннього процесу виявила бажання надати активне сприяння КНДР в енергетичній сфері, а також нормалізувати зі свого боку двосторонні відносини на основі Пхеньянської декларації з метою нейтралізації впливів невдалого минулого. Таким чином простежується досить специфічне спрямування політики японсько-американського альянсу у сфері гарантування безпеки Східної Азії. Шляхом спроб та помилок союзники прийшли висновку, що марно сподіватися від Пхеньяну відмови у власному загрозливому внутрішньо- та зовнішньополітичному курсі. Відомий вислів Кім Чен Іра, що саме завдяки „отруйному іклу” ядерної зброї „країна може спати спокійно” [2, с. 18] та бути впевненою у тому, що її режим та благоустрій не буде придушений міжнародною ізоляцією та розхитаний неконтрольованими державою прямими іноземними інвестиціями яскраво це ілюструє. Через це союзники почали прагнути до вироблення особливого регіонального інституційного механізму, що взяв би на себе відповідальність у забезпеченні безпеки та гармонізації горизонтального співробітництва між усіма зацікавленими акторами. Такою архітектурною надбудовою у системі міждержавної взаємодії у Східній Азії мало б виступити Східноазійське Співтовариство, ініціатива щодо створення якого була висунута колишнім прем'єр-міністром Японії Ю. Хатояма у вересні 2009 року у світлі налагодження японсько-китайських відносин починаючи з 2006 р. Останнє ж знайшло своє яскраве вираження у спільній японсько-китайській заяві про „Усесторонній розвиток взаємовигідних відносин заснованих на спільних стратегічних інтересах”, зробленій в ході офіційного візиту голови КНР Ху Дзіньтао до Японії у травні 2008 [4].

Проте таке групове міждержавне утворення як Східноазійське Співтовариство, хоч і має в основі благородні та далекоглядні цілі, зустрічає ряд складностей у своєму формуванні. По-перше, це перешкода у становленні його структурної інституалізації, яка на тлі східноазійського суспільства відіграє надважливу роль. Визначення ролей та статусів акторів у такому співтоваристві є ключовим у гарантуванні стабільності та безпеки регіону. Саме тому це питання так довго розробляється однією із створених в ході шестистороннього процесу робочих груп. Жодна країна,

Ольга Васильченко

що приймає безпосередню участь у вирішальних регіональних процесах не зацікавлена у нівелюванні її інтересів в такому потенційному союзі за участю більш розвинутих держав, таких як США чи Японія. Тому такі потужні держави, що розвиваються як, наприклад, КНР не поспішають з прийняттям поспішних рішень, віддаючи перевагу тимчасовій аморфності ситуації, яка б гарантувала їм більшу „свободу маневру”. Бо дійсно, на думку багатьох експертів, відсутність чітко регульованого механізму безпеки та взаємодії у Східній Азії помітно розв’язує руки всім учасникам процесу, обмежуючи заходи контролю та гармонізації лише певними діалогами чи тріалогами. Але з боку стратегічного партнерства США та Японії такий стан справ є незадовільним, навіть небезпечним, з огляду на загрози цілісності Японії та американської гегемонії, ядерних зазіхань КНДР, конкурентної боротьби КНР, та інших випадків міжнародних протиріч. Власне через це відповідальність за налагодження багатостороннього діалогу між двома умовними політичними блоками, що склалися історично, та гарантування безпеки й процвітання Східної Азії лягає саме на Сполучені Штати і Японію, як вагомих акторів, що репрезентують прагнення як західного так і східного суспільств.

І все ж таки, що наразі ми могли б виокремити в якості перешкоди на шляху до втілення вищезазначених цілей американсько-японського союзу? Серед фундаментальних причин, що унеможливають таке швидке і гнучке створення механізму безпеки як, наприклад, ОБСЄ на європейських теренах, виділяють наступні. По-перше, специфіку східного суспільства як такого. По-друге, те, що ОБСЄ був утворений на основі вирішальної консолідації після закінчення „холодної війни” двох „серцевих” держав Європи – Німеччини та Франції, в той час як їх умовні східноазійські аналоги – Японія та Китай так і не змогли перерости та перебороти так звані історичні занози [2, с. 16]. Це й створює поступове наростання міжнаціонального напруження, ще й тому, що КНР починає виступати як зростаючий центр сили у регіоні та світі, а Японія – в якості країни з враженим почуттям національної гідності через програш в економічній гонці. Як відомо, 14 лютого 2011 року було офіційно оприлюднена інформація про те, що Китай став другою замість Японії країною за світовим обсягом ВВП. Такі обставини загострюють і без того існуючі конфлікти як демаркація кордону у Східно-Китайському морі та суперечка щодо приналежності островів Сенкаку(кит. Дяоюйдао). Вирішення цих питань було окреслено як „особливо складне” за результатами доповіді під назвою „Китайсько-японські відносини та політика Китаю по відношенню до Японії у майбутньому десятилітті”, представленої ще у 2006 році [4, с. 3].

Тобто ми можемо стверджувати, що вироблення архітектури механізму безпеки у Східній Азії, який би ліквідував врешті-решт найголовніші проблеми ядерної північнокорейської загрози та напруження з боку КНР є дуже складним процесом. І він потребує достатньої кількості зважених

та прагматичних рішень за обов'язкового урахування позицій усіх зацікавлених сторін.

Тим не менше, поряд із усім вищенаведеним ми маємо ще виділити ряд заходів, що були здійснені у рамках стратегічного партнерства США та Японії з метою забезпечення безпеки регіону. Для початку можемо згадати зустріч, що мала місце у Вашингтоні 6 грудня 2010 року за участі Держсекретаря США Х.Клінтон, тодішнього міністра закордонних справ Японії С.Маехара, а також міністра закордонних справ Південної Кореї Кім Сун –Квана. У ході даної дипломатичної операції на високому рівні знову були підтверджені основні принципи діяльності партнерів на Корейському півострові, а також встановлений напрямок співробітництва сторін у площині вирішення регіональних проблем [5]. Зокрема це стосувалося реакції стосовно обстрілу острова Йонпъень силами КНДР, вирішенням питання денуклеаризації півострова, та поглиблення подальшої кооперації з РФ та КНР заради миру та безпеки у Східній Азії. Цей приклад явно демонструє, що США та Японія вдалися до спроб якомога ефективніше залучити усіх акторів східноазійської арени до вирішення спільних проблемних питань. Задля цього сторони згодилися у своєму поглибленому співробітництві спільними зусиллями, використовуючи „унікальні відносини” [6] між КНДР та КНР і Росією, змусити „бунтівний північ” півострова піти на конструктивний діалог щодо згортання його ядерної програми. Тож дану зустріч та її результати можна окреслити як ще один вдалий крок США та Японії на зустріч розгортання міжнародного співробітництва з безпеки регіону.

Серед інших важливих підтверджень ефективності американсько-японського альянсу у період що розглядається можемо виділити спільну доповідь Держсекретаря Гілларі Клінтон та тодішнього Міністра закордонних справ Японії С. Маехара, зроблену у березні 2010 року в рамках АТЕС в Оттаві [7]. У ній були висвітлені такі напрямки як продовольча безпека, взаємодія на випадок надзвичайних економічних проблем, зміна клімату та ряд інших невосних загроз, що підтверджують розгалужену співпрацю сторін.

Тож, враховуючи усе вищезазначене, можемо зробити наступні висновки:

1. На разі стратегічний союз Японії та США поки є найвагомішим чинником, що впливає на вирішення проблем безпеки у регіоні з огляду на свої засади та специфіку функціонування.

2. Зважаючи на політичний ландшафт Східної Азії, що перебуває у стані трансформації, минулі близькі до ультимативних форм засоби вирішення регіональних протиріч стають все менш дієвими.

3. Останнє змушуватиме союзників переглядати свої підходи до розв'язання проблем заради збереження провідного місця у регіоні та світі, використовуючи усі можливі військові та невійськові засоби.

4. Залучення третіх сторін до процесів врегулювання проблем і становлення архітектури безпеки регіону вимагатиме від Японії та США вироблення більш гнучкої та зваженої політики взаємодії, як у рамках стратегічного альянсу, так і за його межами задля збереження статусних позицій.

Література:

1. **Арешидзе Л. Г.** Международные отношения в Восточной Азии. Угрозы и надежды/Л. Г. Арешидзе//Международ. Отношения. – М. – 2007. – 296 с.

2. **Воронцов А.** Возможна ли многосторонняя структура безопасности в Восточной Азии. А. Воронцов, П. Агальцов// Проблемы дальнего Востока/ Политика. – 2010. – №4. – С. 7-22.

3. Joint Declaration of the Denuclearization of the Korean Peninsula: from January 20, 1992. [Електронний ресурс] GlobalSecurity.org – Режим доступу : <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/rok/1992/appendix17.htm>.

4. **Семин А. В.** Китай – Япония : лед тронулся/ А. В. Семин // Азия и Африка сегодня / Актуальная проблема. – 2010. – №9. – С. 2-8.

5. Remarks With Japanese Foreign Minister Seiji Maehara and South Korean Foreign Minister Kim Sung-hwan Before Meeting December 6, 2010. [Електронний ресурс] U.S. Department of State. – 6 December 2010. – Режим доступу : <http://www.state.gov/secretary/rm/2010/12/152423.htm>

6. Remarks with the Foreign Ministers of Japan and South Korea Following Meeting 6 December 2010 [Електронний ресурс] U.S. Department of State. – Режим доступу : <http://www.state.gov/secretary/rm/2010/12/152443.htm>

7. United States -Japan 2010 Joint Projects in APEC, 27 October 2010. [Electronic resource]: U.S. Department of State. – Режим доступу : <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2010/10/150101.htm>